

О. М. Чечель,

к. е. н., докторант, Національна академія державного управління при Президенті України

ВИХІД З ГЛОБАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ

Здійснено аналіз основних причин виникнення та поширення світової фінансової кризи. Визначені основні причини загострення кризових явищ в Україні. Проаналізовано основні напрями подолання кризи в окремих країнах світу. Визначені можливі напрями формування економічної політики держави для подолання кризових явищ в економіці країни.

The principal reasons of origin and expansion of world financial crisis are analyzed. There determined the main reasons of aggravation of the crisis phenomena in Ukraine. Basic directions of crisis overcoming in the separate countries of the world are analysed. Possible directions of forming of economic policy of the state are determined for overcoming of the crisis phenomena in the economy of country.

Ключові слова: фінансова криза, причини кризових явищ, наслідки глобальної фінансової кризи.

Key words: financial crisis, reasons of the crisis phenomena, consequences of global financial crisis.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ

Україна як держава сьогодні платить дуже високу ціну за те, що не сформувала конкурентну інфраструктуру економіки. Ефективності протидії наростанню економічної кризи в Україні заважає недостатня сформованість цивілізованого ринку землі, відсутність дієвих механізмів зниження енергоємності вітчизняного ВВП та високий рівень залежності країни від зовнішньоекономічної кон'юнктури. Проте, в основі сучасної світової фінансової кризи лежить не тільки неефективна економічна політика, а й криза загальнолюдських цінностей, втрата довіри населення до фінансової системи країни, споживчий характер сучасного суспільства, орієнтація економічної науки на суто фінансові та економічні результати без належного врахування ролі людини окремо та людства в цілому, заради яких, власне, повинні функціонувати національні та світова економічна системи.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Найпоширенішою нині тематикою громадсько-політичних та ділових ЗМІ, багатьох аналітичних і суспільно-наукових видань та серед науковців є проблема фінансової кризи у світі і, зокрема, в Україні. В основу написання даної статті покладено теоретичні розробки вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків. Серед теоретиків даного питання варто виділити В. Гейця, який провів аналіз фінансово-економічної кризи у 2009 році, розробив конкретні напрями оптимізації державної економічної політики подолання даних негативних процесів [1]. Предметом дослідження міжнародного досвіду подолання наслідків фінансової кризи та переймання та

кого досвіду Україною є робота І. Бураковського "Глобальна фінансова криза: уроки для світу та України" [2]. Негативні явища, які спровокувала глобальна фінансова криза, та можливі шляхи виходу з них через продуману бюджетну політику дослідив Є. Крильчук [3]. Детальний аналіз причин світової фінансової кризи та напрямів її впливу на Україну подається в аналітичному огляді "Криза у суспільних вимірах" за загальною редакцією О.Онищенка [4].

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Поряд з ініціативами, які часто звучать у висловах як політиків, так і економістів про реформування існуючої міжнародної фінансової системи і фінансових інститутів, таких як Світовий Банк та МВФ, висловлюється думка, що в період кризи назріває проблема перегляду домінуючої неоліберальної економічної парадигми та економічної науки в цілому. Так звана гіпотеза "ефективного ринку", суть якої зводиться до того, що вся наявна інформація негайно і повною мірою відображається на ринковій курсовій вартості цінних паперів, довела свою неадекватність сучасним умовам розвитку світової економіки. Це ж стосується і таргетування інфляції. Надмірна концентрація зусиль на проблемах інфляції відвернула увагу від більш фундаментальних питань фінансової стабільності. Так, переконання центральних банків, що контроль інфляції є необхідним і майже достатнім для економічного зростання, не підкріплені ґрунтовною економічною теорією. Як наслідок, простежується часткове повернення до Кейнсіанської моделі управління економікою, що полягає у керованому урядами управлінні ринками за допомогою різних монетарних та фіскальних інструментів. Однак, голов-

Рис. 1. Спрощена схема сек'юритизації

ний виклик полягає у тому, щоб нові Кейнсіанські доктрини не спіткала доля неоліберальних у сенсі стимулювання розвитку спекулятивних процесів.

У цьому плані завдання теоретиків полягає у ґрунтовному науковому осмисленні основних тенденцій розвитку та оптимальних шляхів виходу з глобальної фінансової кризи. Слушно відзначив президент УСПП А. Кінах: "На сьогоднішній день ми ще не реалізували перший етап подолання кризи — етап стабілізації фінансово-банківської системи, в той час як розвинені європейські країни, спираючись на власний, а не запозичений, інфраструктурний та монетарний ресурс, вже завершують другий етап антикризового менеджменту — недопущення охолодження національних економік" [5]. За таких умов міжнародний досвід протидії глобальній фінансовій кризі особливо корисний для вибору заходів корегування вітчизняної економічної політики.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Щоб правильно визначити заходи протидії загрозам глобальної фінансової кризи, в першу чергу, варто визначити основні причини, які спонукали розвиток такого роду подій. Причини глобальної фінансової кризи умовно можна поділити на дві великі групи: загальноекономічні та специфічні. Так, до загальноекономічних причин слід віднести циклічність економічного розвитку. Швидке зростання економіки, як свідчить історія, у тому числі й події останніх років, завжди закінчується кризою. Тобто це закономірний процес. Проте, кожна криза характеризується своїми специфічними ознаками та чинниками, які її спонукають.

Наприклад, США з 1966 року пережили не менше 15 кредитних криз, але вони не завдали серйозних збитків економіці. Однак політика, спрямована на пом'якшення спаду, має й деякі несприятливі наслідки. Раніше періодичні кризи приводили до очищення фінансової системи — сума боргів неминуче скорочувалася в результаті банкрутств і реорганізацій. Але в останні десятиліття борги тільки накопичувалися і, як наслідок — крах, насамперед, іпотечного ринку США, який став каталізатором масштабної кризи фінансів країни.

Крім того, до чинників глобальної фінансової кризи варто віднести надмірну складність деяких фінансових інструментів та продуктів.

По-перше, йдеться про активну сек'юритизацію, що зводиться до продажу активів банків через перетворення їх на цінні папери, які надалі розміщуються на ринку. Оскільки сек'юритизація застосовується переважно відносно банківських кредитів, це дозволило банкам передати кредитні ризики іншим учасникам ринку цінних паперів (див. рис. 1). Банки вдавалися до ще більших запозичень з метою подальшої сек'юритизації. Так, наприклад, Lehman Brothers купували іпотечні кредити з метою сек'юритизації і подальшого їх продажу. З ча-

сом окремі банки почали купувати ці самі цінні папери на ринку в інших банків. Згодом через погіршення якості сек'юритизованих активів уповільнилось або й зовсім припинилось надходження платежів до інвесторів таких цінних паперів, що підірвало довіру до даного виду фінансових продуктів та призвело до зниження їх ринкової вартості і, як наслідок, збитків відповідних інвесторів.

По-друге, інструменти страхування ризиків. По суті, банки, хедж фонди та інші фінансові установи виявилися надмірно впевненими в ефективності наявних механізмів управління ризиками та у здатності заробляти в таких умовах додаткові прибутки. Частково це є наслідком недосконалості економічних концепцій, хибних статистичних даних, нерозуміння реальних можливостей та звичайної людської жадоби.

По-третє, пошуки способів управління ризиками призвели до появи нових інструментів, які прискорили розгортання світової фінансової кризи. Такі похідні фінансові інструменти, як опціони, фінансові ф'ючерси та багато інших з'явилися після кризи 1970-х років. Із розвитком телекомунікаційних та комп'ютерних технологій на ринку похідних фінансових інструментів суттєво розширилися можливості здійснення ризикових операцій. За допомогою деривативів основні гравці почали ще більше ризикувати з метою збільшення прибутків. Характерною тенденцією стало проникнення бізнесу в сфери, які не обов'язково стосувалися їхньої діяльності. І хоча деривативи самі по собі не спричинили світову фінансову кризу, вони її значно прискорили.

Саме на останньому чиннику як досить вагомому важелю розвитку фінансової кризи, наголошують італійські економісти Мікеле Фратіани та Франческо Марціоне. Протягом останніх 30-х років ринок деривативів бурхливо розвивався. На ринку запозичень з'явилася більше грошей, джерелом яких були небанківські фінансові установи, зокрема інвестиційні та страхові компанії, пенсійні фонди. За даними Банку міжнародних розрахунків (BIS), у 2004—2007 роках обсяг ринку деривативів зріс із \$220 трлн. до \$596 трлн. (остання цифра в 11 разів перевищує світовий ВВП). Посилене кредитне підживлення дало змогу прискорити зростання світової економіки [6].

Однак ринок цих цінних паперів обвалився, а обсяги кредитування економіки почали падати. Масштаби кредитного буму, що передував кризі, а потім швидкість кредитного стискання були дуже великими, а це значною мірою пояснює, чому криза зараз виявилася такою глибокою. А щедрі державне фінансування тепер допомагає пом'якшити наслідки кредитного стискання.

Оскільки світова фінансова криза охопила майже всі країни світу, вже зараз стає очевидним, що менш розвинуті країни, зокрема й Україна, зазнають найбільш руйнівних наслідків.

Підґрунтям фінансової дестабілізації в Україні стали системні суперечності, які полягають у наступному:

— високий рівень фіскального вилучення коштів на потреби споживання: у січні-травні 2008 року видатки зведеного бюджету України зросли на 46,9 % (попередній рік — на 20,9 %), видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення — на 53,5 % (у 2007 році — на

16 %). Водночас частка капітальних видатків у загальній сумі видатків Зведеного бюджету України була найменшою за всі попередні роки і у зазначений період становила 6 % (у січні-травні 2007 року — 7,9 %), відтак, фіскальна політика відіграла гальмівну роль щодо інвестиційних процесів [7];

— надмірна частка споживання та недостатні обсяги нагромадження, що призвело до необхідності покриття надлишку внутрішнього попиту за рахунок випереджаючого зростання імпорту, а відтак — стабільного погіршення сальдо зовнішньої торгівлі та ризиків валютної дестабілізації. За 2003—2007 роки номінальні доходи населення зросли в 4,2 рази, реальні — в 2,1 рази, а реальний ВВП — лише в 1,4 рази [7];

— стрімке зростання попиту на споживчі кредитні ресурси при інституційній нерозвиненості фінансової системи, що зумовило активний вихід комерційних банків на зовнішні ринки запозичень. За п'ять місяців 2008 року приріст кредитів, наданих банками фізичним особам, склав 32,0 млрд грн., що в 1,4 рази більше, ніж рік тому. Важелі Національного банку, спрямовані на регулювання грошової пропозиції, виявилися неієздатними в умовах відкритості фінансових ринків, а антиінфляційні заходи монетарного характеру лише посилили потребу в зовнішніх запозиченнях. При цьому використання споживчих кредитів зосередилося, насамперед, на придбанні товарів імпортного асортименту та в іпотечному сегменті ринку [7];

— несприятливі умови для довгострокового інвестування, що зумовило переважаючу інвестиційну привабливість секторів з високою ліквідністю та якнайшвидшим обігом коштів: за 2005—2007 роки інвестиції в промисловість зросли в 1,5 рази, в той час як в операції з нерухомістю — в 1,9 рази, фінансову діяльність — 2,4 рази, роздрібну торгівлю — втричі. У 2007 році при прискоренні інвестиційних процесів інвестиції в промисловість збільшилися на 27 %, в той час як в роздрібну торгівлю — на 48 %, фінансову діяльність — 60 %. Випереджаючі темпи інвестування в сектори, які здійснюють перерозподіл сукупного продукту, над інвестиціями у виробництво останнього посилювали ризики нестабільності фінансової системи та інфляційний потенціал, який формується внаслідок перевищення сукупного попиту над пропозицією [7].

Активним негативним чинником дестабілізації економічної ситуації стало наростання політичної кризи восени 2008 року. В той час, як прояви світової фінансової кризи вимагають оперативних узгоджених фахових рішень усіх гілок влади, політична криза знижує дієздатність останньої. Це, а також непевність у найближчих перспективах економічної політики, в тому числі щодо формування Державного бюджету на 2010 рік, передбачення чергового оберту популярності в економічній політиці в умовах наближення майбутніх президентських виборів, посилює песимізм суб'єктів ринку в оцінках перспектив розвитку кризових явищ.

Таким чином, в Україні одночасно проявилися ознаки валютної, фондової, банківської криз в умовах дестабілізації ринку нерухомості, рецесії будівництва та загального погіршення внутрішньої і зовнішньої макроекономічної ситуації. З нашої точки зору, це — логічний результат реалізації інфляційої моделі невиваженої соціальної орієнтації економіки, яка функціонує за відсутності цілеспрямованої інвестиційної політики

на підґрунті зовнішнього кредитування.

Серед проблемних питань вітчизняного антикризового менеджменту слід відзначити непрозорість державної економічної політики для аналізу й прогнозування. Якщо у провідних країнах Європи і світу громадськість та експертні кола мають доступ до інформації про державні рішення й економічні показники, то в Україні ця інформація свідомо замовчується. Проте, якщо ми хочемо, щоб Україна вийшла з кризи оновленою і посиленою, то об'єктивною інформацією про стан справ у державі мають володіти не лише політики, а й виробники та науковці, які, як ніхто, здатні поставити економіці правильний "діагноз" і задіяти саме ті економічні механізми, які насправді дадуть змогу подолати кризу.

Сьогодні практично всі країни сконцентрували свої зусилля на виході з кризи. Виходячи з того, що досягнути значну частину міжнародного досвіду виходу з кризи у рамках однієї публікації неможливо, зосередимось на найбільш цікавих з точки зору впровадження у вітчизняний досвід. Для прикладу візьмемо ті країни, де вже зараз простежується позитивна динаміка ВВП.

За словами радника Міністра економіки та технологій ФРН Вольфганга Шеремета [5], позитивну динаміку ВВП Німеччини зумовляють 6 груп антикризових заходів, які задіяв уряд у боротьбі з економічною кризою:

— кредитування реального сектора економіки під державні гарантії;

— додаткове державне замовлення на продукцію промислових підприємств;

— підтримка платоспроможного попиту населення за рахунок зниження податків та відрахувань. Зокрема, передбачено підвищення розміру неоподаткованого мінімуму доходу та зниження ввізного мита, буде запроваджено податкову знижку й родинам з дітьми, зменшаться відрахування на медичне й пенсійне страхування. Збільшено соціальну допомогу на дітей багатодітним сім'ям;

— забезпечення зайнятості населення, державні інвестиції в науково-дослідну діяльність;

— прийняття закону про стабілізацію фінансового ринку. Закон передбачає перехід від ситуативних рішень до системної санації фінансових установ. Держава вирішила додатково надати 400 млрд євро для гарантій за міжбанківськими кредитами. Для рекапіталізаційних заходів до фонду стабілізації фінансового ринку буде спрямовано 80 млрд євро;

— стимулювання німецького автопрому — стратегічної галузі економіки.

Одним з найефективніших пунктів німецької та французької антикризових програм стала підтримка автомобілебудування як найбільш постраждалої галузі. У Німеччині кожен власник старого авто (якому не менше дев'яти років) міг поміняти свою машину на нову, отримавши доплату в 2500 євро. В результаті продаж найбільшого в Європі виробника автомобілів — компанії Volkswagen — зростав три місяці поспіль. У липні 2009 року він збільшився на 6,7 % порівняно з попереднім місяцем. Програма допомогла не лише автогігантам — було підтримано й споживчий попит. За офіційними даними, у II кварталі 2009 року індивідуальне споживання у Франції зросло на 0,4% [8; 9].

Іншим фактором відновлення німецької економіки став план підтримки робітників, прийнятий для уникнен-

ня масових звільнень. Він допоміг зберегти 400 тис. робочих місць. Компанії замість звільнень фахівців скорочували робочий тиждень (до травня 1,4 млн осіб працювали неповний робочий день). При цьому держава відшкодовувала підприємствам частину зарплат незвільнених працівників. Програма обійшлася Німеччині в 6 млрд євро, натомість у червні 2009 року безробіття зменшилося на 0,1% (до 8,1%), порівняно з попереднім місяцем.

Державні програми Німеччини і Франції показали ефективність швидше за плани інших розвинених економік. Фінансовий сектор цих країн за старих часів розвивався значно консервативніше. Німецькі та французькі банки, на відміну від, наприклад, британських, були значно менше залучені до спекулятивних операцій і купівлі похідних цінних паперів. Англія з її значним фінансовим сектором опинилася в центрі кризи, як і США. На порятунок банківської системи Британії довелося витратити понад 1,5 трлн. фунтів, тобто набагато більше, ніж Німеччині та Франції разом взятих.

Проте, особливих рекордів у подоланні фінансової кризи досягли Азійські країни. У II кварталі поточного року ВВП Китаю зріс на 16,5% порівняно з I кварталом, Південної Кореї — майже на 10%, Сінгапуру підскочив на 21%, Індонезії — на 5%. Пожвавлення виробництва вражає ще більше. Сукупний обсяг виробництва азійських економік, що розвиваються, розширився на 36%. У Barclays Capital стверджують, що Азія стала єдиним регіоном, де випуск товарів досяг докризових показників. Звісно, здебільшого за рахунок Китаю, який і підтримав усі економіки регіону, зокрема японську. ВВП Японії додав у II кварталі 0,9% порівняно з попереднім кварталом [10].

Заступник голови Державного комітету зі справ розвитку та реформ КНР Лю Тенань зазначив, що в Китаї існують умови й упевненість у досягненні цього року економічного зростання. Таким чином, Китай став першою країною, яка оголосила про успіхи в боротьбі з міжнародною фінансовою кризою [11].

Вже 25 лютого на Всесвітньому форумі в Давосі прем'єр Держради КНР Вень Цзябао повідомив, що його країна завдяки антикризовим діям продовжує економічне зростання. Вень Цзябао зазначив, що 2009 року економічне зростання Китаю може скласти 8% у порівнянні з 9% 2008 року [11].

Основні заходи Китаю для подолання фінансової кризи зводяться до наступного:

— По-перше, Китай інвестує біля \$150 млрд у житлове будівництво, іпотеку та інфраструктурні проекти.

— По-друге, скорочує й модернізує податкову систему, знижує процентні ставки й резервні вимоги до банківської системи.

— По-третє, реструктурує промислові підприємства, які зіштовхнулися з падінням попиту на світовому ринку, зокрема сталеливарні й автомобілебудівні компанії. Крім того, аби пом'якшити наслідки кризи для населення Китаю, уряд має намір вкласти значні кошти в розвиток безкоштовної освіти та протягом трьох років забезпечуватиме безоплатними медичними послугами все населення країни.

Як пише The New York Times, та обставина, що китайська економіка, яка більш ніж у три рази поступається США за обсягами, виходить з кризи набагато раніше американської, може свідчити про те, що домінування

КНР над США почнеться раніше, ніж очікували аналітики. "Сьогодні Азія, а не США, піднімає весь світ. Раніше такого не було", — підкреслив головний економіст нью-йоркського бюро Credit Suisse Ніл Сосса [12].

Успіхи Китаю можна обґрунтувати двома чинниками: на перше місце можна поставити дешеву робочу силу. За останні роки, скажімо, у Китаї було побудовано 55 тис. кілометрів експрес-веїв. Сьогодні лише кілька країн світу мають транспортні артерії такого високого рівня. У Китаї прокладено першу в світі гірську залізничну трасу Цинхай — Тибет, частина якої проходить на висоті п'ять тисяч кілометрів над рівнем моря, тому пасажири користуються кисневими масками. У Шанхаї побудовано найвищу у світі телевізійну вежу, споруджується одна з найбільших у світі гребель на Янцзи, довжиною два кілометри тощо. Усі ці приклади певних галузей надзвичайно затратні в частині робочої сили, і ці унікальні проекти було успішно реалізовано саме завдяки вищезгаданим моментам. Довший час швидкий економічний ріст досягався застарілими засобами, які вже не відповідають сучасним тенденціям і викликам. Головний мінус полягав у надзвичайно уповільненому і технологічному, і, головне — соціальному прогресі. Інакше кажучи, якість життя китайців не змінювалась і була парадоксально низькою в умовах гіпервисоких темпів розвитку.

Другу групу чинників об'єднує продумана економічна політика держави. Так, намагаючись протистояти поширенню негативних явищ в китайській економіці в період кризи, уряд ухвалив рішення щодо виділення до кінця 2010 року 4 трлн. юанів (586 млрд доларів США, або приблизно 7% щорічного ВВП країни) для розширення внутрішнього попиту та стимулювання стабільного зростання національної економіки. Перш за все, це характеризує перехід від екстенсивних методів розвитку економіки до інтенсивних, а це значить, що Китай застосовуватиме інноваційну модель розвитку суспільства, в основу якого покладено розвиток національної культури. Саме з ним керівництво країни пов'язує відродження і процвітання китайської нації.

Позитивний досвід інших країн у подоланні негативних явищ в економіці є цінним для формування вітчизняної моделі економічної політики у складних економічних умовах. Прояви світової фінансової кризи та внутрішні економічні суперечності формують низку довгострокових викликів, які вимагають кваліфікованої реакції з боку національної економічної політики. До таких вітчизняні експерти [13] відносять:

— По-перше, негативні процеси, що розгортаються у фінансовій сфері України, тісно взаємопов'язані і підсилюють один одного: жорстока політика доходів та монетарна політика — уповільнення динаміки кредитів — зниження споживчого й інвестиційного попиту — уповільнення економічного зростання — уповільнення динаміки доходів — зростання неплатежів по кредитах. Розгортання цього ланцюжка загрожує лавиноподібним наростанням незбалансованості валютно-фінансової системи української економіки.

— По-друге, післякризова ситуація характеризується істотним погіршенням зовнішніх умов функціонування української економіки внаслідок різкого підвищення цін на газ, падіння кредитних рейтингів України і перенасиченості ринків збуту традиційних товарів українського експорту. Ймовірно є період помітного

сповільнення темпів економічного зростання, що вестиме як до зниження динаміки доходів, так і до чергового підвищення ризиків для вітчизняної банківської системи через послаблення платоспроможності боржників. Простого відновлення економічної активності за рахунок вищої цінової конкурентоспроможності внаслідок девальвації гривні може виявитися недостатньо для поживлення економіки. Для подолання кризи будуть потрібні масштабні інвестиції в модернізацію української економіки, зростання продуктивності праці, підвищення конкурентоспроможності українських виробників, а також суттєве посилення ролі внутрішнього ринку в споживанні товарів українського виробництва.

На сучасному етапі при здійсненні антикризової політики відродження економіки, на наш погляд, слід враховувати низку імперативів:

— підтримання відносно високих темпів економічного зростання, від яких критично залежить стабільність банківського сектора та фіскальної сфери, в тому числі — фінансова забезпеченість соціальної політики держави;

— недопущення зниження добробуту населення, що негативно впливає на стан внутрішнього попиту — це обмежує застосування фіскальних рестрикцій та важелів гальмування зростання доходів;

— підтримка в прийнятних межах платіжного балансу, який визначає стабільність національної валюти, яка вкрай важлива в контексті високого співвідношення зовнішньоторговельного обороту до ВВП та значної залежності від світових ринків капіталу — це обмежує застосування курсових важелів (як штучної ревальвації, так і лібералізації курсоутворення) та інструментів лібералізації імпорту.

ВИСНОВКИ

Питання нової моделі регулювання економічної політики держави як стратегічного напрямку виходу із кризи, на який ми звернули увагу при визначенні проблемного аспекту даної роботи, є ключовим аспектом пом'якшення негативного впливу на економіку країни системних криз, у тому числі й сучасної. Нова модель економічної політики держави повинна бути такою, що відображає реалії сучасного світу, включно зі швидкістю поширення інформації, глобальний характер інформаційних і фінансових потоків, наявність якісно нових інструментів фінансового ринку.

Нову модель економічного регулювання мають супроводжувати певні трансформації системи фінансових розрахунків і, насамперед, нової конфігурації світових (або резервних) валют. Нині дискутують про чотири основні варіанти.

Перший: збереження лідерських позицій долара при посиленні ролі євро та декількох традиційних регіональних резервних валют. Другий: посилення ролі штучної валюти міжнародних розрахунків (SDR) як світової резервної. Третій: поява нової резервної валюти — чи то альтернативної долару та євро, чи то застосованої разом з ними, багато хто бачить у цій ролі китайський юань. Четвертий: підвищення ролі регіональних резервних валют і поява серед них нових (наприклад, російського рубля). Передбачають, що множинність резервних валют зміцнить тенденції до багатополарності світу і посилить відповідальність фінансової влади відповідних країн (оскільки резервні валюти конкуруватимуть між

собою).

Крім того, новітня модель повинна враховувати формування нової технологічної бази та нової конфігурації світових товарних потоків. Криза передбачає технологічне оновлення, з яким пов'язана трансформація попиту на значну частину товарів виробничого і споживчого призначення, насамперед на інвестиційні та паливно-енергетичні продукти. Це позначиться на цінах більшості наявних на ринку товарів, досягненні нових рівноважних рівнів цін, що, в свою чергу, змінить політичні конфігурації.

Література:

1. Розгортання фінансово економічної кризи в Україні у 2009 році: негативні наслідки та засоби їх пом'якшення: науково-аналітична доповідь / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця. — К., 2009. — 34 с.

2. Бураковський І.В. Глобальна фінансова криза: уроки для світу та України / І.В. Бураковський, О.В. Плотніков. — Х.: Фоліо, 2009. — 302 с.

3. Крильчук Є.І. Бюджетна політика України: сучасні реалії та світова фінансова криза / Є.І. Крильчук / Волинський національний ун-т ім. Лесі Українки. — Луцьк: РВВ "Вежа" ВНУ ім. Л.Українки, 2009. — 33 с.

4. Криза у суспільних вимірах (за заг. ред. О. Онищенко). Додаток до журналу "Україна: події, факти, коментарі". — 2009. — № 14.

5. Ділові кола України й Німеччини презентували довгострокові програми запобігання економічній рецесії. — Український союз промисловців та підприємців. — Заголовок з екрану. Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.uspp.org.ua/news/967.html>

6. Кравчук К. Забагато грошей // Український діловий тижневик "Контракти". — № 39, від 02-10-2009. — Електронний ресурс. — Режим доступу до статті: <http://kontrakty.com.ua/show/ukr/article/42/3920-0911961.html>

7. Державний комітет статистики. Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

8. Решетов П. Світовий ринок автомобілів: методологія виходу із кризи. Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.intv.ua/news/article/?id=57765581>

9. Зростання автопродажів у Німеччині встановило рекорд за останні 10 років // NEWSru.ua / Економіка. Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.newsru.ua/finance/06mar2009/germany.html>

10. Barclays Capital / News. Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.barcap.com/>

11. Китай знайшов вихід із кризи / Інформаційно-аналітичний портал — обговорення питань економіки і бізнесу в Україні. — Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://news.km.ru>

12. The New York Times / Credit Suisse Group A.G. Електронний ресурс. — Режим доступу: http://topics.nytimes.com/top/news/business/companies/credit_suisse_group/index.html?scp=1-spot&sq=Credit%20Suisse&st=cse

13. Українська економіка: внутрішні суперечності на фоні світової фінансової кризи / Жаліло Я.А., Белінська Я.В. — Аналітичний огляд. Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Table/17102008/text.htm>

Стаття надійшла до редакції 04.02.2010 р.